

# وَخْشور گمراهی

بررسی طرح مفاهیم دینی در آثار صادق هدایت

سید محمد بن موسوی

کیومرث رحیمی

www.ketab.ir

سرشناسی:

عنوان: نام پدیدآور:

موسوی، سید محسن، ۱۳۵۵ -

وخشور گمراهی: (بررسی طرح مفاهیم دینی در آثار هدایت)

سید محسن موسوی، کیومرث رجبی؛ ویراستار ستایش موسوی.

ساری: آوای ما، ۱۳۹۷.

۱۴۴ ص.؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.

۹۷۸-۶۲۲-۶۴۲۵-۱۶-۲

فیبا

تألیف: ص. ۱۴۲ - ۱۴۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.

بررسی طرح مفاهیم دینی در آثار هدایت.

هدایت: سیاست، ۱۲۸۱ - ۱۳۳۰ -- نقد و تفسیر

Hidayat, Sadiq -- Criticism and interpretation

داستان‌های فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد

Iranian fiction -- 20th century -- History and criticism

دین در ادبیات

Religion in literature

رجبی، کیومرث، ۱۳۶۷ -

PIR۸۳۰۸/۷۸۳ ۱۳۹۷

۸ فا ۳/۶۲

۵۶۰۵۵۷۱

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهر:

شابک:

وضعیت فهرست نویسی:

یادداشت:

عنوان دیگر:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

شناسه افزوده:

رده بندی کنگره:

رده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی:

## وَخْشور گمراهی

(بر روی طرح مفاهیم دینی در آثار صادق هدایت)

نویسندگان:

سید حسن موسوی

(استادیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه مازندران)

کیومرث رجبی

ویراستار: ستایش مرادی

صفحه‌آرا: حسین افخمیان

طراح جلد: حسن فرزنانگان

ناشر: آوای ما

چاپ: اوّل / ۱۳۹۸

چاپ‌خانه: فاطر

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۶۴۲۵ - ۱۶ - ۲

## فهرست مطالب

|         |                                                                   |
|---------|-------------------------------------------------------------------|
| ۷.....  | پیش از مقدمه .....                                                |
| ۹.....  | مقدمه .....                                                       |
| ۱۳..... | فصل اول: داستان یک روح .....                                      |
| ۱۴..... | آغاز و انجم .....                                                 |
| ۲۴..... | سالشمار زندگی و آثار صادق هدایت .....                             |
| ۲۷..... | فصل دوم: چه می‌دیدید است آن غمناک؟ .....                          |
| ۲۸..... | جهانبینی .....                                                    |
| ۳۰..... | مشق رضاخانی .....                                                 |
| ۳۳..... | پروچ‌گرایی .....                                                  |
| ۳۹..... | فصل سوم: سلوک ملحدانه .....                                       |
| ۴۰..... | صادق هدایت و مفاهیم دینی .....                                    |
| ۴۷..... | اسلام و مسلمانان در آثار هدایت .....                              |
| ۶۱..... | فصل چهارم: رسالت گمراهی .....                                     |
| ۶۲..... | بخش اول: اصول اعتقادی در آثار هدایت .....                         |
| ۶۲..... | اصل توحید در آثار هدایت .....                                     |
| ۷۱..... | معاد و حیات اخروی در آثار هدایت .....                             |
| ۸۰..... | نبوت و بعثت انبیا در آثار هدایت .....                             |
| ۸۷..... | امامان معصوم (علیهم السلام) در آثار هدایت .....                   |
| ۹۳..... | بخش دوم: اعمال و مناسک دینی و... در آثار هدایت .....              |
| ۹۳..... | نماز، اذان، برپایی نماز جماعت و حضور در مساجد در آثار هدایت ..... |

- قرآن و قرائت آن در آثار هدایت ..... ۹۵
- روضه و عزاداری در آثار هدایت ..... ۱۰۲
- فریضه حج در آثار هدایت ..... ۱۰۶
- تحصیلات حوزوی و تبلیغ دینی در آثار هدایت ..... ۱۱۱
- زیارت در آثار هدایت ..... ۱۲۰
- زن، عفت و حجاب اسلامی در آثار هدایت ..... ۱۲۷
- کلام پایانی ..... ۱۳۹
- فهرست منابع ..... ۱۴۲

## پیش از مقدمه

درود بر شما و احترام به همه‌ی نویسندگان گرامی.

از آنجا که شعر، داستان، رمان و دیگر گونه‌های ادبی را بستری برای انتقال پیام می‌دانیم، بر اثرگذاری این نوشته‌ها بر خوانندگان معتقدیم. از این رو، چاپ و انتشار هر کتابی را کار فرهنگی نمی‌دانیم. نویسندگانی که دشمن فرهنگ ایرانی - اسلامی‌اند، بیس از همه حرمت قلم را شکسته‌اند و به قشر صاحب‌قلم توهین کرده‌اند.

صادق هدایت را و آثارش، ادبیات، حرکت فرهنگی رو به رشد، نمی‌توان حتی همراه نامید. در این کتاب، ادبیات با استفاده از نوشته‌های خودش، اثبات خواهد شد. نام کتاب را «وخشور گمراهی» نهادیم. و خشور در لغت به معنای رسول و پیامبر است. و خشور را هدایت در نوشته‌ها، بر یک برده است. در این کتاب به بررسی چگونگی طرح مفاهیم، معارف، عبادات و سبیل دینی در آثار ادبی صادق هدایت پرداخته‌ایم. درباره‌ی نام‌گذاری فصل‌ها، کتاب باید بگوییم که فصل نخست را «داستان یک روح» نهادیم. این نام، نام کتابی از دکتر سید شمس که درباره‌ی کتاب بوف کور، نوشته است. این فصل زیست‌نامه و معرفی برخی آثار و افکار هدایت است. فصل دوم را «چه می‌دیده‌ست آن غمناک» نهادیم. این نام، از شعری سروده شده از اخوان ثالث درباره‌ی صادق هدایت، برداشت کرده‌ایم. نام این شعر «روی جاده نمناک» است. در این فصل جهان‌بینی هدایت مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم کتاب را «سلوک ملحدانه»

نامگذاری کردیم. این نام، برگرفته از کتابی نوشته‌ی هدایت با نام «ملحدی با سلوک عارفانه» است. در این بخش به چگونگی طرح معارف و مفاهیم در آثار او پرداخته‌ایم. فصل چهارم نیز «رسالت گمراهی» نام گرفته که در آن به بیان مصادیق توهین‌های هدایت نسبت به توحید و نبوت، امامان، شعائر دینی، حج، نماز و زیارت و..... پرداخته شده است.

www.ketab.ir

## مقدمه

ادبیات را به خصوص ادبیات داستانی به عنوان یکی از ابزارها و دست آوردهای تمدن سری، می‌تواند نقشی تاثیرگذار در پیشرفت و تعالی و یا به قهقرا رفتن جامعه‌ی بشر داشته باشد. نگاهی به تاریخ یکصد ساله‌ی معاصر ایران زمین، نشان می‌دهد نوشته‌های ادبی همچون رسانه‌ای تاثیرگذار، بسیاری از مناسبات یک قرن اخیر این مردم را تحت تاثیر خود قرار داده است. در آن دورانی که نه خبری از سایت‌های خبری بود و نه نشانی از پیام‌رسان‌های اجتماعی و حتی خیلی قبل‌تر از آنکه رادیو و تلویزیون، قدم به منازل مردم بگذارند؛ نوشته‌های ادبی و سیاسی از قبیل کتاب‌ها، نشریه‌ها، روزنامه‌ها در میان جامعه ایرانی و به‌ویژه طبقه تحصیل‌کرده و باسواد، دست به دست می‌شد. این نوشته‌ها، بیشتر در چهارچوب اهداف و رسالت کاری پدیدآورندگان جریان سرپرداخته شده‌اند. اکنون که نزدیک به یک قرن از نگارش نخستین داستان کوتاه و زبان مدرن فارسی می‌گذرد، در ذهن خوانندگان این قبیل آثار، اسامی فراوانی حک شده است. نام‌هایی که هریک در نوع خود گامی تاثیرگذار بر حرکت رو به رشد ادبیات داستانی معاصر گذاشته‌اند. نام صادق هدایت را شاید بتوان از جمله اسامی تکراری و آشنای این حوزه دانست. به گونه‌ای که هر ایرانی که حداقل از تحصیلات دبیرستانی برخوردار باشد - اگر پیش‌تر سری به کتاب‌های داستانی معاصر نزده باشد - نخستین بار در کتاب ادبیات سال دوم دبیرستان<sup>۱</sup> هنگام

---

۱. در کتاب ادبیات نظام جدید آموزشی، این داستان حذف شده است.



مطالعه داستان زیبا و طنزگونه «کباب غاز» با نام هدایت برخورد می‌کند. آنجا که جمالزاده - که وی را پدر داستان کوتاه فارسی نامیده‌اند - می‌نویسد: «در تختخواب گرم و نرم و تازه‌ای که از جمله‌ی اسباب جهاز خانم است، لم داده و به تفریح تمام، مشغول خواندن حکایت‌های بی‌نظیر صادق هدایت بودم. درست کیفور شده بودم که عیالم وارد شد و گفت جوان دیلاق، مصطفی‌نام، آمده، م‌گوید: پسرعموی تنی تو است و برای عید مبارکی شرفیاب شده است...»

بی‌تردید در آثار صادق هدایت و در زندگی شخصی وی، نکات قابل تأملی وجود دارند که می‌توانند در برجسته کردن چهره وی، در ذهن مخاطبان ادبیات داستانی نقش داشته‌اشد. اما حجم زیاد توجه و تکرار نام هدایت در دهه‌های اخیر، نمی‌تواند فقط نتیجه‌ی وارد یاد شده باشد. بررسی آثار هدایت، نشان می‌دهد که وی از روزگار جهانی، مذهب‌گریزی و اخلاق‌ستیزی را به عنوان دو پایه بنیادی و شناساننده‌ی آثارش کاربایه کرده است. او در ادامه با گرایشات نیست‌انگارانه‌ی خود، فضایی مملو از رنجی و بی‌خدایی در آثارش پدید آورد که در نهایت منجر به کفر مطلق و سرانجام شومش - خودکشی - گردید. با این وجود، آثار و نوشته‌های او، از آغاز مورد توجه بسیاری در به اصطلاح روشنفکران قرار گرفته و جهت تبلیغ و نشر افکار و اندیشه‌های وی، تأکیدی، اقدامات زیادی از سوی برخی از ایشان و نیز دین‌گريزان و مذهب‌ستيزان صورت پذیرفته است. سوگمنده در سال‌های اخیر و به موازات جنگ نرم و همجمله‌ی بی‌امان نظام سلطه‌بار دیگر یاد و نام هدایت در رسانه‌های غربی بر سر زبان‌ها افتاده است. برای مثال می‌توان به برنامه‌ها و مستندهای بنگاه سخن پراکنی بریتانیا «بی. بی. سی» اشاره نمود که به بهانه‌های مختلف هر از چندگاهی یاد و نام هدایت را سر

زبان‌ها انداخته و به ترویج اندیشه‌های ناهنجار وی می‌پردازد.<sup>۱</sup>

علاوه بر این چند سالی است که برش‌هایی از نوشته‌های هدایت در کنار مطالبی دیگر از سایر نویسندگان معاصر، به نام وی، در فضای مجازی منتشر شده و بسیاری از ارزش‌های اسلامی، از این طریق، مورد هجمه قرار گرفته است. جدای از این، امروزه عکس هدایت در بسیاری از انجمن‌های ادبی نصب شده و به سواز مفکری وطن‌پرست به جامعه معرفی می‌گردد. همچنین هرچند سال یکبار جایزه‌ای با نام وی «جایزه ادبی صادق هدایت»، برگزار می‌گردد. از این رو، باز ناسربررسی حقیقت جویانه‌ی افکار و آثار هدایت، می‌تواند در جهت آگاهی بخشی به مخاطبان آثار وی، نسبت به خطرات اندیشه‌های ملحدانه‌ی موجود در آثار هدایت، کار ساز باشد. نوشتار پیش رو حاصل تلاشی چند ساله است که جهت شناسایی رایجی نحوه‌ی نگاه و نگارش ناصحیح هدایت به ارزش‌های دینی جمع‌آوری شده است. این نوشته با هدف آگاه‌سازی قشر جوان و جامعه کتابخوان ایران اسلامی تدوین شده است.

پیشاپیش از همه‌ی خوانندگان بابت تکرار برخی از مطالبی که نسبت به پاره‌ای از مقدسات دینی عذرخواهی نموده و امیدواریم توانسته شد نقاب از چهره‌ی ظاهر فریب هدایت برداشته و گوشه‌هایی از خیانت‌های وی به ارزش‌های مقدس آب و خاک ایران اسلامی را نشان داده باشیم.

۱. از جمله می‌توان به برنامه شبکه بی‌بی‌سی فارسی در اردیبهشت ماه سال ۱۳۹۰ اشاره کرد که به بهانه شصتمین سالگرد خودکشی هدایت روی آنتن رفته و پخش گردید.